

Irina Nastasă-Matei, Zoltán Rostás (coord.)
*Alma mater în derivă: aspecte alternative ale vieții
universitare interbelice*, Editura Eikon, București;
Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016,
422 p.

Volumul coordonat de Irina Nastasă-Matei și Zoltán Rostás provoacă, înainte de toate, o nouă poziționare a specialistului preocupat de analiza spațiului universitar românesc al perioadei interbelice. Obiectivele majore ale studiilor pregătesc o detașare clară față de maniera în care a fost tratată această problematică. Aici ne referim la dimensiunea festivistă și la metehnele generate de o dependență ideologică în anii comunismului. Mai mult, contribuțiile din cadrul volumului sunt aduse de istorici și sociologici care s-au remarcat anterior prin cultivarea unui tip de analiză ce a reprezentat fundamentul metodologic necesar pentru finalizarea unui demers dedicat vieții universitare românești.

Mărturisim că într-o primă fază așteptările create de înțelesurile titlului au primat. Plecând de la principalele obiective pe care chiar coordonatorii le trasează, lectura noastră a căutat permanent să confirme sau să infirme *deriva* și *aspectele alternative* de la care pornesc autorii studiilor. Așa cum putem remarca încă de la început, cercetările de față delimitează câteva repere opuse discursului istoriografic generator de mituri. Mai precis, mediul universitar a constituit și un spațiu al luptelor pentru putere, al unor aparente integrități academice, sau al unor crize suscitade din interior. Toate acestea au fost alimentate de ingerințele unor factori perturbatori, precum economicul și politicul.

De asemenea, cititorul este „avertizat” cu privire la particularitățile ce reies din conținutul studiilor. Pe multe dintre acestea le găsim la granița dintre istorie și antropologie. De altfel, acesta este și unul dintre marile

puncte forte ale volumului. Autorii dovedesc o preocupare serioasă pentru racordarea unei direcții istoriografice relativ recente în România la stadiul mult mai avansat în care se află alte medii academice străine. De aici derivă un alt avantaj, cu rezultate vizibile într-un interval ceva mai îndelungat, care poate transforma volumul coordonat de Irina Nastasă-Matei și Zoltán Rostás într-un reper notabil menit să definească un nou curent istoriografic autohton. Cu toate că ne putem referi la o istorie a intelectualilor cu o producție relativ redusă până în zilele noastre, analiza spațiului universitar poate reprezenta o componentă importantă în această sferă.

Fără îndoială, interesul pe care acest volum îl suscită nu ține doar de acea coeziune sesizabilă în cazul unor cercetări ce intenționează să canalizeze în mod unitar o metodă către cunoașterea unor procese social-politice și instituționale. Preferăm ca prin demersul de față să nu vedem doar un punct de plecare, ci și o anumită relevanță conferită de surse. Din acest punct de vedere, ne confruntăm cu o varietate ce include documente de arhivă, memorialistică sau date statistice de epocă.

Volumul aduce o contribuție semnificativă la cunoașterea mediului academic clujean. De altfel, e destul de dificil să regândim o altă structură față de cea pe care coordonatorii au realizat-o. Se poate observa cu ușurință intervalul destinat analizei, unul concentrat pe epoca interbelică, deși găsim incursiuni frecvente ce îl depășesc. Interesul pentru această perioadă nu este unul lipsit de explicații. Viața universitară românească dintre cele două războaie mondiale a devenit

o scenă mult mai densă în care trebuia formată o elită a unui stat pus în fața unei noi faze a provocării identitare. Universitatea românească din Cluj este exemplul în jurul căruia sunt construite mai multe demersuri în cadrul volumului.

Prima parte a cărții, intitulată *Structuri universitare în naștere și în transformare*, cuprinde patru texte, dintre care trei sunt situate în proximitatea unor factori definitorii pentru o înțelegere mai largă a tensiunilor care au periclitat rolul Universității. Studiile realizate de Ana-Maria Stan, Dragoș Sdrobiș și Zoltán Pálffy se axează pe zone vulnerabile ce includ realități controversate din mediul academic clujean. Contextul apariției Universității românești din Cluj reprezintă premisa de la care Ana-Maria Stan încearcă să demonstreze impactul transformator produs între structurile generate de factorul imperial antebelic și realitățile politice și legislative românești. Deși autorul se confruntă cu ramificații multiple, menite mai curând să joace rolul de capcană în analiză, remarcăm o anume rigurozitate ce menține obiectul cercetării în echilibru. Personalul academic clujean este analizat în funcție de reacția lui la noile realități legislative la care se pune problema adaptării, pentru ca a doua parte să-l orienteze pe cititor către dimensiunea activismului universitarilor transilvăneni. Studiul face trecerea într-un mod inspirat către o formă ceva mai restrânsă a registrului de analiză a vieții universitare clujene, ce îi aparține lui Dragoș Sdrobiș. Acest text insistă ceva mai clar pe fondul politico-economic și pe tensiunile generate de noua lege a învățământului superior din 1932. Implicarea mai largă a universitarilor în asociațiile culturale, așa cum reiese din studiul Anei-Maria Stan, este înlocuită cu problematica simpatiilor pentru extremele politice care au cunoscut o ascensiune clară în cel de-al treilea deceniu interbelic. Dragoș Sdrobiș pornește de la cazuri concrete care au creat tensiuni, pentru ca ulterior să extindă analiza la factorii care au produs această apropiere a politicului de sfera academică. Efectele crizei

economice și noua lege a învățământului superior, supranumită și legea „Iorga-Costăchescu”, cu rol omogenizator, au activat un discurs articulat în jurul ideii de „autonomie universitară”. Radicalizarea anumitor componente ale vieții universitare constituie obiectul unui studiu care confruntă anomaliile spațiului universitar cu fazele ideologizării discursului conducătorilor. Tendințele tot mai accentuate ale alunecării spre „dreapta” produc forme autoritariste de conducere universitară, iar exemplul oferit este cel al rectorului Florian Ștefănescu-Goangă. În acest peisaj, viața studentescă reprezintă compartimentul în care se înrădăcinează tot mai frecvent forme radicale de manifestare, în raport cu o *proletarizare* a lumii intelectuale. Ultimul studiu dedicat vieții universitare clujene este semnat de Zoltán Pálffy, care analizează politica educațională agresivă a statului român interbelic. Intervențiile uneori prea tranșante ale autorului simplifică mult din relevanța cercetării unei politici de românizare, care a cunoscut și formele extreme induse de antisemitism și de primatul etnic. Studiul de caz adus la lumină este cel al Facultății de Drept din Cluj. Prima parte a volumului este încheiată, așa cum am amintit, de singura contribuție care nu este dedicată Universității românești din Cluj, ci Școlii Superioare de Științe de Stat din București. Andrei Florin Sora nu numai că realizează o descriere generoasă a evoluției unei instituții create pentru a contribui la formarea compartimentului birocratic al statului, dar trasează și premisele unui declin instituțional ce a culminat cu crizele anilor '30 produse în mediul educației superioare românești.

Fără intenția de a pune sub semnul interogațiilor calitatea științifică a studiilor care formează acest volum, cea de-a doua parte reunește, poate, cele mai bine realizate contribuții, adaptate noului model de analiză a vieții universitare interbelice propus de către coordonatori. Mai precis, această parte intitulată *Impetuosa sociologie (extra) universitară* este gândită într-o notă inedită ce plasează spațiul universitar românesc pe un

fundal definit de personalitatea sociologului Dimitrie Gusti și de școala monografiștilor gustieni. Cu toate că autorii își creează o prioritate de ordin metodologic din sociologia gustiană, rolul universității se dovedește a fi cu atât mai important, cu cât atrage un val de tineri intelectuali către un tip complex de cunoaștere a spațiului social. Putem afirma că cei doi coordonatori au mizat și pe o omogenitate a studiilor ceva mai ușor de sesizat, în comparație cu prima parte a volumului. Zoltán Rostás trasează o serie de repere valorice indispensabile cercetării Școlii Sociologice de la București, pentru ca ulterior să își concentreze abordarea în jurul înțeleșurilor *crizei* care a marcat activitatea acestei grupări aflate în proximitatea atmosferei tensionate din cadrul Universității din București. Sociologul apelează la evenimente și transformări politice majore ce au transformat fundamentele identitare ale inițiativei lui Dimitrie Gusti, pentru ca apropierea universitarului de structurile conducătoare ale statului să dovedească dependența proiectelor de cercetare față de prezența sa activă. În continuare, Ionuț Butoi se remarcă îndeosebi prin stilul în care reușește să își individualizeze cercetarea influenței gustiste asupra tinerei generații intelectuale formate la Universitatea din București. Mai mult decât atât, construirea abordării în jurul unor viziuni asupra învățământului superior, precum cea a lui Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția sau Henri H. Stahl, nu doar că întărește impactul stilului didactic cultivat de Dimitrie Gusti, ci confirmă unul dintre obiectivele majore, și anume depășirea barierei unei delimitări simpliste stânga-dreapta. Cel de-al treilea studiu dedicat sociologiei interbelice este, totodată, unul dintre cele mai extinse ca dimensiune. Analiza realizată de Theodora-Eliza Văcărescu asupra prezenței feminine în cercetarea sociologică se distinge printr-o structură clară, ce pune în valoare investigațiile autoarei în direcția istoriei orale. Intervenițiile realizate cu participantele la expedițiile școlii monografiștilor gustieni aduc contribuții de o importanță incontestabilă,

având în vedere dificultatea recuperării memoriei perioadei interbelice. Ultimul studiu, semnat de Irina Nastasă-Matei, marchează, poate, momentul culminant al evoluției sociologiei interbelice autohtone. Organizarea Congresului Internațional de Sociologie la București (1939) urma să adune cei mai cunoscuți sociologi din lume. Cercetătoarea își restrânge câmpul de analiză la cazul sociologilor Germaniei naziste și la contribuțiile științifice ale acestora care ar fi trebuit prezentate în cadrul evenimentului din capitala României. Declanșarea războiului a făcut imposibilă desfășurarea Congresului, însă textele trimise de către sociologii din cel de-Al Treilea Reich au constituit o sursă relevantă în stabilirea dimensiunii propagandistice pe care ar fi putut să o capete evenimentul de la București.

Principalele două părți ale volumului coordonat de Irina Nastasă-Matei și Zoltán Rostás sunt continuate de alte două studii care însă nu au spațiul universitar românesc drept obiect al cercetărilor, ci formele de manifestare politică a studenților polonezi din perioada interbelică. Încadrate sub titlul *Polonia și potențialul politic al tineretului universitar*, cele două abordări semnate de Sabrina Lausen și Zofia Trębacz nu doar că vin să semnaleze necesitatea unei perspective comparative mai largi, care să ajute la cunoașterea substraturilor vieții universitare dintre cele două conflagrații mondiale, ci aduc elemente de noutate și mai greu accesibile pentru istoriografia autohtonă. Aspecte precum angajamentul studențimii sub steagul unor idealuri naționaliste sau cazul grupărilor evreiești din universitățile poloneze întregesc un portret interesant.

Cele trei studii de caz aduc stiluri de abordare distincte, însă toate gravitează în jurul formelor de recuperare a memoriei. În primul rând, textul Rucsandrei Pop plasează câmpul de analiză în afara spațiului intelectual românesc interbelic, ceea ce conferă un interes deosebit pentru cunoașterea tipurilor de influență exercitate asupra parcursului pe care l-a cunoscut folcloristul Mihai Pop. În

aceeași măsură tindem să fim mai atenți în cazul demersurilor ce includ analiza biografică, mai ales din punct de vedere al surselor. Aici, documentul de arhivă este înlocuit de mărturia orală, menită să recupereze fazele unei modelări profesionale. Cel de-al doilea studiu de caz, semnat de Florin Onica, ne menține în același registru, al itinerariilor. Debutul universitar al lui Gala Galaction este creionat pe baza jurnalului acestuia, iar mizele textului le regăsim mai degrabă într-un dinamism impus de inconsecvența unui traseu profesional. Volumul este încheiat de un alt text întins ca dimensiune, ce îi aparține lui Lucian Nastasă. Istoricul alege, în mod inspirat, să „arunce” în sfera incertitudinii un volum de memorii semnat de Constantin C. Giurescu, cu scopul de a atrage atenția asupra capcanelor pe care le poate reprezenta acest tip de sursă în cercetarea trecutului. Ne este oferit un model de abordare menit să confrunte ceea ce memorialistul a dorit să transmită, de bună voie, cititorului, cu documentul de arhivă. Mai interesant este faptul că istoricul de formație interbelică se

află printre intelectualii care au preferat să-și cosmetizeze memoria în timpul regimului comunist, cu intenții clare de a dobândi un statut socio-profesional.

Lectura unui volum de studii creat pentru a oferi o alternativă în cercetarea vieții universitare interbelice nu vizează doar acel public restrâns și preocupat de această ramură importantă a cunoașterii perioadei dintre cele două războaie mondiale. Prin maniera de organizare a textelor se observă destul de clar eforturile coordonatorilor de a evita riscurile ca volumul să cuprindă contribuții restrânse din toate punctele de vedere, ceea ce le-ar fi făcut mai puțin accesibile. În schimb, cititorul poate fi surprins într-un mod fericit de existența unor studii care se completează reciproc, sau care constituie tipuri de abordare distinctă în jurul aceluiași reper: instituțiile de învățământ superior ale perioadei interbelice, Școala sociologică gustiană, studenții-actori politici ai interbelicului și rolul memoriei în construcția biografică.

Marian Hariuc